

Mesterség vagy egyenrangú alkotás?

Vas István A fordító köszönet című versében vall arról, mi mindent kapott ettől az értelmző-magyarázó hivatástól. Mesterség-e egyáltalán, avagy egyenrangú alkotás más népek, nemzetek írói szövegének átültetése a honi nyelvre?

„A magyar irodalomban a fordításnak más szerepe van, mint a nyugati népeknél. Ezt mutatja az is, hogy nálunk a legnagyobbak, Vörösmarty Mihálytól Arany Jánosig és napjainkig mind gazdag fordítói életművet hagytak maguk után” – a Színház című lapban így vélekedik Vas István költő, aki számtalan Shakespeare-dráma fordításával örvendeztette meg a magyar közönséget.

Érdekes kérdés, hogy nem éヴülnek-e el törvényszerűen a „magyarítások”, hiszen mindig akadnak olyan részek, amelyek nem egészen érthetőek a nézők számára. Ha Balassi vagy Zrínyi költeményeinek nyelvezetére gondolunk, itt is felfedezhetünk kevésbé gördülékeny, nehézkes sorokat. Shakespeare korának legmodernebb kifejezéseit használta. A száz-, kétszázéves szövegek régi kultúrák szokásait, er-

kölcsét idézik, csakhogy annyira „átsüt” rajtuk a jelen, a – a fordító ízlése, anyanyelvi műveltsége, hogy az óhatatlanul meghatározza a mű értékrendszerét, normáit.

Eörsi István így emlegeti az angol drámaíró zsenit: Shakespeare, a megoldhatatlan. Vajon miért gondolja a gyakorlott fordító és kitűnő drámaíró, hogy Shakespeare megoldhatatlan? Érvélese meggyőzőnek látszik, hiszen arról a komoly szintetizáló képességről beszél, amely nélkül nincs igazán színpadi előadás. A költői és a népi nyelvi fordulatok egységbe ötvözése sokszor erón felüli fordítói feladat. Pedig Shakespeare-nél nélkülözhetetlen a plebejus íz és az intellektuális humor szinte észrevétlen átfedése.

Klasszikus fordítóink – Petőfi kivételével – ezt a nehézséget egyszerűen úgy oldják meg, hogy az egész szöveget – a humoros részeknél természetesen kevésbé – lírába burkolják. Bizonyára nem könnyű Shakespeare metaforáinak az átmentése sem. Erről szintén Eörsi István írta le tapasztalatait: „Az Othellóban nyüzsgő legyekkel, férgyekkel és kecskék-

kel és majmokkal elbánok valahogy, de mit kezdjek solymászhasonlataival vagy bonyolultabb házajási metaforáival...?” Az író attól tart, ha bárhol is megtörik a képek logikája és kevésbé érzéketes, akkor az egész mű lesz szegényebb általa.

„A mai magyar irodalomból hiányzik a mai magyar Shakespeare” – írja Geher István. Szinte válaszul a bírálatra 1989-ben megszületett a nyíregyházi Shakespeare bemutató: A windsori víg nők előadása, amelynek fordítása már olyan szövegérzékenyséű és felkészültségű alkotókra vall (Márton László, Révész Ágota) akik a magyar műfordítás legjobb hagyományaihoz kapcsolódnak, mégis friss, modern utalásokkal dolgoznak. Követelményük, amelyhez tartották magukat: a színmű „mondható” legyen, a közönség az első percekben értse a poént. Ez a rendezés is bizonyította, hogy minden korszaknak megvan a maga értelmezésű „saját” Shakespeare-je, a jelené akkor lenne értékelhető, ha a mai színház is megtalálná a szerepét népszerűsítésében.